UNIVERSITY OF AMSTERDAM

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Uniek in de stad. De oudste geschiedenis van de kloostergemeenschap op de Hohorst bij Amersfoort, sinds 1050 de Sint-Paulusabdij in Utrecht: haar plaats binnen de Utrechtse kerk en de ontwikkeling van haar goederenbezit (ca. 1000 - ca. 1200)

Broer, C.J.C.

Publication date
2000

Link to publication

Citation for published version (APA):
Broer, C. J. C. (2000). *Uniek in de stad. De oudste geschiedenis van de kloostergemeenschap op de Hohorst bij Amersfoort, sinds 1050 de Sint-Paulusabdij in Utrecht: haar plaats binnen de Utrechtse kerk en de ontwikkeling van haar goederenbezit (ca. 1000 - ca. 1200)*. [Thesis, fully internal, Universiteit van Amsterdam]. in eigen beheer.

General rights
It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations
If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: https://uba.uva.nl/en/contact, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (https://dare.uva.nl)

Download date:10 Oct 2026

Gedrukte bronnen en literatuur

Gedrukte bronnen

Adalbert, 'Vita Heinrici II imperatoris', uitg. G. Waitz, in: *MGH SS*, IV (Hannover 1841), p. 792-814

Adam van Bremen, 'Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum', uitg. W. Trillmich, in: *Quellen des 9. und 10. Jahrhunderts zur Geschichte der hamburgischen Kirche und des Reichs*, Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters, XI (Berlijn 1961), p. 160-503

Adelbold, 'Vita Heinrici II imperatoris', uitg. H. van Rij, in: *Nederlandse Historische Bronnen, uitgegeven door het Historisch Genootschap*, III (Amsterdam 1983), p. 7-95, p. 307-309

'Akten en bescheiden betreffende de Cistercienser-abdij Bloemkamp of Oldeklooster bij Bolsward', uitg. M. Schoengen, in: *AAU*, 29 (1903), p. 129-242; 30 (1904), p. 419-440; 31 (1905), p. 153-226

Alpertus van Metz, *De diversitate temporum*, uitg. H. van Rij m.m.v. A. Sapir Abulafia (Amsterdam 1980) (tweede, geheel herziene en aangevulde druk, zonder Latijnse tekst; Hilversum 1999); geciteerd naar de eerste druk

Altfrid, 'Vita Liudgeri I', uitg. W. Diekamp, in: *Die Vitae sancti Liudgeri*, Die Geschichtsquellen des Bisthums Münster, 4 (Münster 1881), p. 1-53

'Annalen van het kapittel van Sint-Marie', zie: 'Drie Utrechtsche kroniekjes vóór Beka's tijd', uitg. S. Muller Fz., in: *BMHG*, 11 (1888), p. 465-481

'Annales Egmundenses', uitg. O. Opppermann, in: *Fontes Egmundenses*, WHG, 3e serie, 61 (Utrecht 1933), p. 111-209

Archief van het zeer oude en voorname collegie van de malen op het Hoogland buiten de stad Amersfoort, woordelijk naar het origineel berustende in de rijksarchieven te Utrecht, Het, dln. III, IV, V [dln. I en II zijn nooit verschenen, echter drukproeven aanw. in het malenarchief], uitg. J.F.X. van den Bergh (Utrecht 1908)

Beda Venerabilis, *Historia ecclesiastica*, uitg. B. Colgrave en R.A.B. Mynors, *Bedes ecclesiastical history of the English people* (Oxford 1969)

Beneficiaalboeken van Friesland, uitg. J. van Leeuwen (Leeuwarden 1850)

Beke, J., *Chronographia Johannis de Beke*, uitg. H. Bruch, RGP, gr. serie, 143 ('s-Gravenhage 1973)

'Bisschoppelijke rekening van 1377-1378', uitg. P.J. Vermeulen, in: *Codex Diplomaticus Neerlandicus. Verzameling van oorkonden, betrekkelijk de vaderlandsche geschiedenis*, 2de serie, dl. 2, 1ste afd. (Utrecht 1853), p. 252-464

Bronnen tot de bouwgeschiedenis van den Dom te Utrecht, uitg. N.B. Tenhaeff, W.J. Alberts e.a., 3 dln., RGP, gr. serie, 88, 129 en 155 ('s-Gravenhage 1946-1976)

Bronnen voor de geschiedenis der kerkelijke rechtspraak in het bisdom Utrecht in de middeleeuwen, uitg. J.G.C. Joosting en S. Muller Hz., Eerste afdeeling: *De indeeling van het bisdom*, uitg. S. Muller Hz., 2 dln., WOVR, 2de reeks, nrs. 8, 17 ('s-Gravenhage 1906-1915)

Bronnen voor de geschiedenis van Rotterdam, uitg. J.H.W. Unger e.a., IV, Regestenlijst van Rotterdam en Schieland (tot 1425) (Rotterdam 1907)

Bronnen voor de geschiedenis van Zeist, uitg. Ph.J.C.G. van Hinsbergen e.a., 2 dln. (Assen 1957-1967); van dl. 3, uitg. J. Ph. de Monté Verloren e.a., is één aflevering verschenen (Assen 1980)

Bullarium Traiectense Romanorum pontificum diplomata quotquot olim usque ad Urbanum papam VI (an. 1378) in veterem episcopatum Trajectensem destinata, uitg. G. Brom, 2 dln. (Den Haag 1891-1896)

'Catalogus episcoporum Ultrajectinorum', zie: 'Drie Utrechtsche kroniekjes vóór Beka's tijd, uitg. S. Muller Fz., in: *BMHG*, 11 (1888), p. 482-496

Chronica regia Coloniensis, uitg. G. Waitz, in: *MGH SS Rer. Ger. i.u.s.*, 18 (Hannover 1880)

Codex Laureshamensis, uitg. K. Glöckner, 3 dln. (Darmstadt 1929-1936)

Costumen en usantiën van Soest, uitg. R. Fruin, in: *VMOVR*, III, 3 ('s-Gravenhage 1895), p. 218-227

Diplomata Belgica ante annum millesimum centesimum scripta I, uitg. M. Gysseling en A.F.C. Koch (z.pl. [Brussel] 1950) [*DD belg.* I]

Diplomata regum et imperatorum Germaniae, IV, Conradi II Diplomata, uitg. H. Bresslau, MGH (tweede druk, Berlijn 1957) [*MGH DD K II*]

Diplomata regum et imperatorum Germaniae, V, Heinrici III Diplomata, uitg. H. Bresslau en P. Kehr, MGH (tweede druk, Berlijn 1957) [*MGH DD H III*]

'Drie Utrechtsche kroniekjes voor Beka's tijd', uitg. S. Muller Fz., in: *BMHG*, 11 (1888), p. 460-508

Everhelm, 'Vita Popponis abbatis Stabulensis', uitg. W. Wattenbach, in: *MGH SS*, XI (Hannover 1854), p. 291-316

Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland, uitg. I.A. Nijhoff, 6 dln. (Arnhem 1830-1875)

Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland, uitg. F. van Mieris, 4 dln. (Leiden 1753-1756)

Groot Placaat en Charterboek van Vriesland, uitg. G.F. thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg, 3 dln. (Leeuwarden 1768-1778)

Gründungsgeschichte der Abtei Sint-Vitus zu Mönchengladbach, Die, uitg. en vert. M. Petry, Beiträge zur Geschichte von Stadt und Abtei Mönchengladbach, 5 (Mönchengladbach 1974)

Fontes Egmundenses, uitg. O. Oppermann, WHG, 3de serie, 61 (Utrecht 1933)

Handvesten en oorkonden betreffende de regtsgeschiedenis van den Zwijndrechtschen Waard (1006-1775), uitg. D.W. Nibbelink (Leiden 1860)

Ingen, J. van, 'Geschiedenissen', uitg. J.H.P. Kemperink, in: *AAU*, LXXIV (1957), p. 1-155

Kroniek van het klooster Bloemhof te Wittewierum, uitg. H.P.H. Jansen en A. Janse, Middeleeuwse Studies en Bronnen, XX (Hilversum 1991)

Liudger, 'Liudgeri Vita sancti Gregorii abbatis Traiectensis', uitg. O. Holder Egger, in: *MGH SS*, XV, 1 (Hannover 1887), p. 63-79

Middeleeuwsche rechtsbronnen der stad Utrecht, De, uitg. S. Muller Fz., Inleiding, 2 dln. en glossarium, WOVR, 1ste rks., 3 ('s-Gravenhage 1883-1885)

Miracula S. Waldburgae Tielensia, uitg. O. Holder Egger, in: *MGH SS*, XV, 2 (Hannover 1888), p. 764-766

'Necrologium en het Tijnsboek van het Adelijk Jufferen-stift te Hoog-Elten, medegedeeld uit het onuitgegeven oorspronkelijk handschrift; benevens een geschiedenis der abdij, Het', uitg. N.C. Kist, in: *Nieuw Archief voor de kerkelijke geschiedenis inzonderheid van Nederland*, 2 (1854), p. 1-216 [Necrologium en Tijnsboek Elten]

Necrologium Gladbacense. Das Verbrüderungs- und Todtenbuch der Abtei Gladbach, uitg. G. Eckertz, (Aachen 1881) [= afzonderlijke herdruk van: 'Das Verbrüderungs- und Todten-

buch der Abtei M.-Gladbach', uitg. G. Eckertz, in: *Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins*, 2 (1880), p. 191-294]

'Onuitgegeven oorkonden betreffende de rechten der abdij Elten in de Nederlanden', uitg. D. Th. Enklaar, in: *VMOVR*, IX, 2 (1944) p. 136-163

Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutfen tot op den slag van Woeringen, 5 juni 1288, uitg. L.A.J.W. Sloet, 2 dln. ('s-Gravenhage 1872-1876)

Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot het einde van het Hollandsche Huis, 1e afdeeling, 2 dln., uitg. L.Ph.C. van den Bergh (Amsterdam-'s-Gravenhage 1866-1873) [Van den Bergh, *OHZ*]

Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot het einde van het Hollandsche huis. Supplement, uitg. J. de Fremery ('s-Gravenhage 1901) [De Fremery, *OHZ*]

Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299, uitg. A.C.F. Koch en J.G. Kruisheer, 4 dln. ('s-Gravenhage-Assen-Maastricht 1970-1997) [Koch, *OHZ*, I; Kruisheer, *OHZ*, II, III, IV]

Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312, I, De meierij van 's Hertogenbosch (met de heerlijkheid Gemert), 2 stukken , uitg. H.P.H. Camps ('s-Gravenhage 1979) [*ONB*]

Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301, 5 dln., uitg. S. Muller Fz., A.C. Bouman e.a. (Utrecht-'s-Gravenhage 1920-1959) [*OSU*]

Ordinarius S. Martini Trajectensis, uitg. P. Séjourné (Utrecht 1919-1921)

Oudste cartularium van het Sticht Utrecht, Het, uitg. S. Muller Fz., WHG, 3de serie, 3 ('s-Gravenhage 1892)

'Oudste kapittelrekening van Oudmunster, 1296, De', uitg. R. van Royen, in: *BMHG*, 58 (1937), p. 1-50

Philippus de Leyden, *De Cura reipublicae et sorte principantis*, ed. R. Fruin en P.C. Molhuysen, WOVR, 2de serie, 1 ('s-Gravenhage 1900)

'Poeta latini aevi Carolini', uitg. E. Dümmler, in: *MGH, Poeta latini medii aevi* (Zürich-Berlijn 1964)

Quedam narracio de Groninghe, de Thrente, de Covordia et de diversis aliis sub diversis episcopis Traiectensibus, uitg. H. van Rij (Hilversum 1989)

Rechtsbronnen van de Dom van Utrecht, uitg. S. Muller Fzn., WOVR, 2e reeks, 5 ('s-Gravenhage 1903)

Registers en rekeningen van het bisdom Utrecht 1325-1336, De, uitg. S. Muller Fz., 2 dln., WHG, nwe. serie, 53 en 54 (Utrecht 1889 en 1891)

Register van oorkonden die in het Charterboek van Friesland ontbreken tot het jaar 1400, uitg. G. Colmjon (Leeuwarden 1884)

Registrum Guidonis. Het zgn. register van Guy van Avesnes, vorst-bisschop van Utrecht (1301-1317). Met aansluitende stukken tot 1320, uitg. P.W.A. Immink en A.J. Maris, WOVR, 3e reeks, nr. 23 (Utrecht 1969)

Rekening betreffende het graafschap Gelre 1294/5, De, uitg. L.S. Meihuizen (Groningen 1953)

Rekeningen der grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche Huis, De, uitg. H.G. Hamaker, 2 dln., WHG, nieuwe serie, 29, 30 (Utrecht 1879-1880)

Rekeningen van het bisdom Utrecht 1378-1573, uitg. K. Heeringa, 3 dln., WHG, 3de serie, 50, 59, 60 (Utrecht 1926-1932)

Roy, B. de, *Nieuwe kaart van den Lande van Utrecht*, reproductie-uitgave van de eerste in 1696 bij Nicolaas Visscher te Amsterdam verschenen druk (Alphen aan den Rijn 1973)

Schatting van den Lande van Gelre voor de Veluwe van het begin der 14e eeuw, uitg. P.N. van Doorninck (Haarlem 1905)

Staat der bezittingen van Herbertus van Putten en andere leden van zijn geslacht omstreeks 1313, uitg. P.N. van Doorninck en P.C. Molhuysen (Haarlem 1902)

Thietmar van Merseburg, *Thietmari Merseburgensis episcopi chronicon*, uitg. R. Holzmann, bew. en vert. W. Trillmich, Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters, 9 (Berlijn 1962)

Tielse kroniek. Een geschiedenis van de Lage landen van de Volksverhuizingen tot het midden van de vijftiende eeuw met een vervolg over de jaren 1552-1566, De, vert. J. Kuys e.a. (Amsterdam 1983)

'Totenliste Siegburg', uitg. W. Wilbrand, in: *AHVNrh*, 137 (1940), p. 83-85

Uustinc, H., *Rechtsboek van den Dom van Utrecht van mr. Hugo Wstinc, Het*, uitg. S. Muller Fz., WOVR, 1ste reeks., 18 ('s-Gravenhage 1895)

'Verbrüderungs- und Todtenbuch der Abtei M.-Gladbach, Das', uitg. G. Eckertz, in: *Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins*, 2 (1880), p. 191-294 (een afzonderlijke nieuwe druk hiervan verscheen onder de titel: *Necrologium Gladbacense. Das Verbrüderungs- und Totenbuch der Abtei Gladbach* (Aken 1881))

'Vita Hathebrandi', uitg. J.B. Du Sollier, in: *AA SS Juli VII* (1731), p.164-167 (Herdruk van de vita [naar *AA SS*] in: F. Ritter, 'Der hl. Hathebrand und die Klöster Meerhusen und Thedingen. Die Benediktiner in Ost-Friesland', in: *Jahrbücher der Gesellschaft für bildende Kunst und Vaterländische Altertümer zu Emden*, XX (1920), p. 145-173, p. 166-170)

'Vita Meinwerci episcopi Patherbrunnensis', ed. F. Tenckhoff, in: *MGH SS Rer. Ger. i.u.s.*, 59 (Hannover 1921)

Literatuur

Aarts, B., 'Het "Ansfried-probleem" in Hilvarenbeek en elders', in: *Hilvarenbeek duizend jaar. Bijdragen tot een symposium over de geschiedenis der Brabantse dorpen*, J. Scheirs red. (Hilvarenbeek 1988), p. 7-64

— 'Texandrië, van omstreden gouwbegrip naar integratie in het hertogdom. Hoofdlijn en vraagtekens', in: *Geworteld in Taxandria. Historische aspecten van de relatie Tilburg-Turnhout*, H. van Doremalen e.a. red. (Tilburg-Turnhout 1992)

Ad Fontes. Opstellen aangeboden aan prof. dr. C. van de Kieft ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar in de middeleeuwse geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam, C.M. Cappon e.a. red. (Amsterdam 1984)

Alberts, W.J., '"Frysk en frij"', in: *Geschiedenis van Friesland*, p. 147-164

Alberts, W.J., en H.P.H. Jansen, m.m.v. J.F. Niermeyer, *Welvaart in wording. Sociaal-economische geschiedenis van Nederland van de vroegste tijden tot het einde van de middeleeuwen* (tweede vermeerderde druk; 's-Gravenhage 1977)

Albrecht, G., *Das Münzwesen im Niederlothringischen und Friesischen Raum vom 10. bis zum beginnenden 12. Jahrhundert*, 2 dln. (Hamburg 1959)

Algemene Geschiedenis der Nederlanden, tweede uitgave, D.P. Blok e.a. red., 15 dln. (Haarlem 1977-1983) [*AGN*]

Algra, A., 'De doarpen', in: *Geakunde Wûnseradiel*, p. 385-482

Algra, N.E., 'De datearring fan it Skelta-riocht', in: *It Beaken*, 51 (1991), p. 1-33

— *Zeventien Keuren en Vierentwintig Landrechten* (tweede druk; Doorn 1991)

Amersfoortse opstellen. Historie, archeologie, monumentenzorg, J.A. Brongers e.a. red. (Amersfoort 1989)

Angenendt, A., *Das Frühmittelalter. Die abendländische Christenheit von 400 bis 900* (Stuttgart-Berlijn-Keulen 1990)

— 'Willibrord als Römischer Erzbischof', in: *Willibrord, Apostel der Niederlande, Gründer der Abtei Echternach. Gedenkgabe zum 1250. Todestag des A-S. Missionars*, G. Kiesel en J. Schroeder red. (Luxemburg 1989), p. 31-41
— 'Willibrord tussen bisschopszetel en klooster', in: *Millennium. Tijdschrift voor middeleeuwse studies*, 10 (1996), p. 100-110
Anspach, J., 'De heerlijkheid Lienden in de Nederbetuwe', in: *De Navorscher* (1896), p. 177-231, p. 328-369, p. 509-552, (1897), p. 204-244, p. 342-352
Archeologische en Bouwhistorische Kroniek van de Gemeente Utrecht, 1926-1972 (Utrecht [1993])
Archeologisch Reisboek voor Nederland (Haarlem 1977)
Arts, A.J.M., *Het dubbelklooster Dikninge* (Assen 1955)
Bakker, F.J., 'De heilige Otger, Groningen en bisschop Balderik van Utrecht', in: *Groningen 1040*, p. 209-216
Bavel, B.J.P. van, *Goederenverwerving en goederenbeheer van de abdij Mariënweerd (1129-1592)* (Hilversum 1993)
— *Transitie en continuïteit. De bezitsverhoudingen en de plattelandseconomie in het westelijke gedeelte van het Gelderse rivierengebied, ca. 1300 - ca. 1570*, Werken Gelre, 52 (Hilversum 1999)
Beelaerts van Blokland, W.A., *Stichtsche, Gaasbeeksche en Overijsselsche leenen gelegen in Gelderland* (Arnhem 1907)
Berendsen, H.J.A., *De genese van het landschap in het zuiden van de provincie Utrecht. Een fysisch-geografische studie*, Utrechtse Geografische Studies, 25 (Utrecht 1982)
Berg, H.M. van den, 'Oude bouwkunst in Wonseradeel', in: *Geakunde Wûnseradiel*, p. 226-258
Bergh, L.Ph.C. van den, *Handboek der middelnederlandse geographie*, bew. A.A. Beekman en H.J. Moerman (derde druk; 's-Gravenhage 1949)
— 'Lijst van oorkonden die in het Charterboek van Friesland ontbreken, 753-1300', in: *De Vrije Fries*, IX (1862), p. 1-23
Berkelbach van der Sprenkel, J.W., *Regesten van oorkonden betreffende de bisschoppen van Utrecht uit de jaren 1301-1340*, WHG, 3de serie, nr. 66 (Utrecht 1937)
Berkum, A. van, 'Van het charismatische naar het ambtelijke bisschopstype. Onderscheiden visies op de combinatie episcopaat-monnikschap in de 8ste eeuw', in: *Liudger 742-809. De confrontatie tussen heidendom en christendom in de Lage Landen*, K. Sierksma red. (Muiderberg 1984), p. 63-86
— 'De constituering en mislukking van de Friese kerkprovincie', in: *Willibrord, zijn wereld en zijn werk*, in: *MBOU*, 62 (1989), p. , p. 159-174
— 'Het Utrechts kerkenkruis. Vooropgezet plan of interpretatie achteraf?', in: *MBOU*, 62 (1989), p. 1-3
— 'Het Utrechts kerkenkruis in discussie. Een nabeschouwing', in: *MBOU*, 62 (1989), p. 81-86
Berlière, U., 'L'étude des réformes monastiques des Xe et XIe siècles', in: *Bulletin de l'Académie royale de Belgique*, 5e s., XVIII (1932), p. 137-156
Bernward von Hildesheim und das Zeitalter der Ottonen, Brandt, M., en A. Eggebrecht red., Katalog der Ausstellung Hildesheim 1993, 2 dln. (Hildesheim-Mainz am Rhein 1993)
Bijsterveld, A.J.A., 'Een zorgelijk bezit. De benedictijnenabdijen van Echternach en Sint-Truiden en het beheer van hun goederen en rechten in Oost-Brabant, 1100-1300', in: *Noordbrabants Historisch Jaarboek*, 6 (1989), p. 7-44
Blécourt, A.S. de, *Kort begrip van het oud-vaderlands burgerlijk recht*, H.F.W.D. Fischer bew. (7de druk; Groningen 1967)

Bloch, M., *Feudal Society* (New York-Londen 1961) (vertaling van *La société féodale* (Parijs 1939-1940))

Blok, D.P., *Een diplomatisch onderzoek van de oudste particuliere oorkonden van Werden met enige uitweidingen over het ontstaan van dit soort oorkonden in het algemeen* (Assen 1960)

— 'Driel en Sellik', in: *Naamkunde*, 12 (1980), p. 31-40

— 'De enken', in: *Driemaandelijkse Bladen. Tijdschrift voor taal en volksleven in het oosten van Nederland* (1958), p. 1-16

— De Franken in Nederland (derde druk; Haarlem 1979)

— 'Het goederenregister van de Sint-Maartenskerk te Utrecht', in: *Mededelingen van de vereniging van Naamkunde te Leuven en de commissie van Naamkunde te Amsterdam*, 33 (1957), 2-3, p. 89-104

— 'De Hollandse en Friese kerken van Echternach', in: *Naamkunde*, 6 (1974), p. 167-184

— 'Opmerkingen over het aasdom', in: *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, XXXI (1963), p. 243-274

— 'Teisterbant', in: *Mededelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, afd. Letterkunde*, nieuwe reeks, 26 (1963), nr. 12, p. 455-479

— 'Toponymische verkenningen in het Land van Woerden', in: *Historisch-geografische bijdragen betreffende Laag-Nederland*, p. 399-406

Boeren, P.C., *Catalogus van de handschriften van het Rijksmuseum Meermanno-Westreenianum* ('s-Gravenhage 1979)

Bosch, L.E., 'De abdij van Sint-Paulus te Utrecht', in: *Utrechtsche Volksalmanak 1856*, p. 81 e.v.

— 'De benoemingsbrief van den abt van Sint-Paulus door keizer Karel V in 1536', in: *Utrechtsche Volksalmanak 1856*, p. 102 e.v.

— 'Administratie nopens Sint-Paulus te Utrecht', in: *Utrechtse Volksalmanak 1856*, p. 105 e.v.

Breitbarth-Van der Stok, M.H., *De Plechelmusbasiliek te Oldenzaal* (Hengelo 1986)

Broer, C.J.C., 'Ontginningen in Eemland in de Middeleeuwen', in: *MBOU*, 65 (1992), p. 20-31

Broer, C.J.C., en M.W.J. de Bruijn, 'Bonifatius en de Utrechtse kerk', in: *De Kerk en de Nederlanden*, p. 43-65

— *De eerste kerken in Utrecht: Sint-Thomas, Sint-Salvator, Sint-Maarten* (Utrecht 1995)

— 'De Heilig-Kruiskapel in Utrecht: Sint-Maarten of Sint-Salvator?', in: *Bulletin KNOB*, 93 (1994), p. 162-168

— 'Van tempeltje tot kathedraal. Romeinse en vroeg-middeleeuwse bebouwing onder het verdwenen schip van de Utrechtse Domkerk', in: *Westerheem. Tijdschrift voor de Nederlandse archeologie*, 46 (1997), nr. 4, p. 1-10

— 'De Utrechtse Sint-Paulusabdij en haar jurisdictie', in: J. Hallebeek, H.J. Schepen en S.J.G.N.N. Willard red., *Duizend jaar Utrechtse rechtspraak: van Paulusabdij tot Hamburgerstraat* (ter perse)

— 'Welke kerk van Willibrord: Sint-Maarten of Sint-Salvator?', in: *MBOU*, 65 (1992), p. 142-146

Brom, G., *Regesten van oorkonden betreffende het Sticht Utrecht* (694-1301) (Utrecht 1908)

Brongers, J.A., en W.J. van Tent, 'Gedachten over het ontstaan en de eerste ontwikkeling van Amersfoort naar aanleiding van archeologisch-geologische waarnemingen in de binnenstad', in: *Flehite*, 13 (1981), p. 64-77

Bruch, H., 'De moordenaar van bisschop Koenraad was geen Fries', in: *It Beaken*, 58 (1996), p. 185-189

— 'De moord op de bisschop', in: *MBOU*, 64 (1991), p. 60-65
Bruijn, M.W.J. de, *Husinghe ende hofstede. Een institutioneel-geografische studie van de rechtspraak over onroerend goed in de stad Utrecht in de middeleeuwen*, Stichtse Historische Reeks, 18 (Utrecht 1994)
Büttner, H., 'Verfassungsgeschichte und lothringische Kirchenreform', in: *Aus Mittelalter und Neuzeit. Gerhard Kallen zum 70. Geburtstag dargebracht von Kollegen, Freunden und Schülern*, J. Engel red. (Bonn 1957), p. 17-27
Buijtenen, M.P. van, 'Achtkarspelen tussen Munster en Utrecht. Nevenaspiraties bij enkele kloosterfundaties', in: *Archief voor de Geschiedenis van de Katholieke Kerk in Nederland*, 9 (1967) p. 172-212; ook verschenen in: *Frisia Catholica* XXV, p. 1-41 (geciteerd naar de tweede uitgave)
— 'Het dekenaat Bolsward annex Utbirdum en Grandivorum', in: *It Beaken*, 17 (1955), p. 84-97
— 'Franeker en "Tjummer Fiarndel"', in: *It Beaken*, 20 (1958), p. 15-28
— *De grondslag van de Friese vrijheid* (Assen 1953)
— 'Sint-Vitus van Oldehove. Episoden uit de strijd om Leeuwardens kerk', in: *AAU*, 68 (1950), p. 1-165
Buijtenen, M.P. van, en A.K. de Meyer, *Herfsttij over Oostbroeks abdij. Politiek rond abtsbenoeming uit de nadagen gespiegeld aan het begin* (Zeist 1990)
Buitelaar, A.L.P., *De Stichtse ministerialiteit en de ontginningen in de Utrechtse Vechtstreek*, Middeleeuwse studies en bronnen, XXXVII (Hilversum 1993)
Bulst, N., *Untersuchungen zu den Klosterreformen Wilhelms von Dyon (962-1031)*, Pariser Historische Studien, 11 (Bonn 1973)
Carasso-Kok, M., *Repertorium van verhalende historische bronnen uit de middeleeuwen. Heiligenlevens, annalen, kronieken en andere in Nederland geschreven verhalende bronnen* ('s-Gravenhage 1981)
Cock, J.K. de, 'Die Grafschaft Masalant', in: *Miscellanea Mediaevalia in memoriam Jan Frederik Niermeyer* (Groningen 1967), p. 105-112
Constable, G., *The reformation of the twelfth century* (Cambridge 1996)
Damen, C., *Geschiedenis van de Benedictijnenkloosters in de provincie Groningen* (Assen 1972)
— *De orde van Sint Benedictus in Nederland* (Brugge-Utrecht 1965)
— 'Over de Sint-Paulusabdij van Utrecht', in: *JBOU 1957*, p. 29-49
Damsté, P.H., *Oostbroek en De Bilt c.s. De geschiedenis van een ambachtsheerlijkheid*, Stichtse Historische Reeks, 4 (Zutphen 1978)
Dauphin, H., 'Monastic reforms from the tenth century to the twelfth', in: *The Downside Review*, LXX (1952), p. 61-74
Deeters, J., *Servatiusstift und Stadt Maastricht. Untersuchungen zur Entstehung und Verfassung*, Rheinisches Archiv, 73 (Bonn 1970)
Deijk, A. van, *Romaans Nederland* (Amsterdam 1994)
Dek, A.W.E., *Genealogie der heren van Borselen* (Zaltbommel 1979)
Dekker, C., 'Afwatering en scheepvaart ten westen van de stad Utrecht tot in de 14e eeuw', in: *Feestbundel aangeboden aan prof. dr. D.P. Blok*, p. 60-75
— 'De dam bij Wijk', in: *Scrinium et Scriptura. Opstellen betreffende de Nederlandse geschiedenis aangeboden aan prof. dr. J.L. van der Gouw* (Groningen 1980) = *Nederlands Archievenblad*, 84 (1980)), p. 248-266
— 'De komst der Norbertijnen in het bisdom Utrecht', in: *Ad Fontes*, p. 167-186
— *Het Kromme Rijngebied in de middeleeuwen. Een institutioneel-geografische studie*, Stichtse Historische Reeks, 9 (z.pl. 1983)

— 'Een mislukte cope in het Westerwoud. De eerste aanzet tot de ontginning van Woudenberg', in: *Ter recognitie*, p. 113-138
— 'De ontginning', in: *Geschiedenis van de provincie Utrecht*, I, p. 131-142
— 'De stichting van parochies', in: *Geschiedenis van de provincie Utrecht*, I, p. 143-156
— 'De voortgang van de ontginning', in: *Geschiedenis van de provincie Utrecht*, I, p. 157-168
— 'De vorming van aartsdiakonaten in het diocees Utrecht in de tweede helft van de elfde en het eerste kwart van de twaalfde eeuw', in: D.P. Blok e.a. red., *Historisch-geografische bijdragen betreffende Laag-Nederland*, p. 339-360
— *Zuid Beveland. De historische geografie en de instellingen van een Zeeuws eiland in de middeleeuwen* (Assen 1971; tweede druk: Krabbendijke 1982)
Dekker, C., en M. Mijnssen-Dutilh, *De Eemlandtsche Leege Landen. Ontginningen rond de mond van de Eem in de 12e en 13e eeuw*, Stichtse Historische Reeks, 19 (Utrecht 1995)
Dereine, C., 'La spiritualité apostolique des premiers fondateurs d'Affligem', in: *RHE*, LIV (1959), p. 41-65
Dingeldein, W.H., *Acht eeuwen Stift Weerselo, 1150-1950. Met aanvulling van 1950-1976 en van 1976-1990* (3e vermeerderde druk; Hengelo 1991)
Doeleman, F., *De heerschappij van de proost van Sint-Jan in de middeleeuwen, 1085-1594. Een rechtshistorische studie van de institutionele aard van een hoge heerlijkheid in het veen van Wilnis, Mijdrecht, Tamen, Kudelstaart en Zevenhoven in het grensgebied van Holland en het Nedersticht, alsmede in Achttienhoven*, Stichtse Historische Reeks, 6 (Zutphen 1982)
Dolfin, M.J. e.a., *Utrecht. De huizen binnen de singels*, De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst, De provincie Utrecht, De gemeente Utrecht, III ('s-Gravenhage 1989)
Doppler, P., 'Lijst der proosten van het Vrije Rijkskapittel van Sint-Servaas te Maastricht (800-1797)', in: *Publications de la Société historique et archéologique dans le Limbourg à Maestricht*, LXXII (1936), p. 144-242
Edelman, C.H., A.W. Vlam, 'Over de perceelsnamen van het Nederlandse rivierkleigebied. Betuwe en Bommelerwaard', in: *Toponymica. Bijdragen en bouwstoffen uitgegeven door het Instituut te Leuven*, XII (Leuven-Brussel 1949)
Ehbrecht, W., 'Noordelijke gewesten 1100-1423', in: *AGN*, 2, p. 346-371
Emmens, K., 'Van toren tot toren. Vier eeuwen bouwen aan de Sint-Joriskerk te Amersfoort', in: *Flehite*, 22 (1992), p. 26-29
Encyclopedie van Zeeland (Middelburg 1982-1984), 3 dln.
Engen, J. van, 'The "crisis of cenobitism" reconsidered: Benedictine monasticism in the years 1050-1150', in: *Speculum. A Journal of medieval studies*, 61 (1986), p. 269-304
Enklaar, D. Th., 'Eltense hoven en Gelderse marken', in: *VMOVR*, IX, 2 (1944), p. 164-173
Ermen, E. van, 'De Utrechtse kapittels Sint-Maarten en Sint-Salvator (Oudmunster) en hun bezittingen in de Antwerpse Kempen (ca. 1000-1620)', in: *Pascua Mediaevalia. Studies voor prof. dr. J.M. de Smet*, R. Lievens e.a. red., Mediaevalia Lovaniensia, I, 10 (Leuven 1983), p. 28-51
Feestbundel aangeboden aan prof. dr. D.P. Blok ter gelegenheid van zijn 65ste verjaardag en zijn afscheid als hoogleraar in de nederzettingsgeschiedenis in verband met de plaatsnaamkunde aan de Universiteit van Amsterdam, J.B. Berns e.a. red. (Amsterdam 1990)
Feine, H.E., *Kirchliche Rechtsgeschichte. Die Katholische Kirche* (Keulen-Wenen 1972)
Fichtenau, H., *Lebensordnungen des 10. Jahrhunderts. Studien über Denkart und Existenz im einstigen Karolingerreich*, 2 dln. (Stuttgart 1984)
Fruin, R., *Inventaris van het archief der O.L.V. abdij te Middelburg* ('s-Gravenhage 1901)

Ganshof, F.L., 'Grondbezit en gronduitbating tijdens de vroege middeleeuwen in het noorden van het Frankische Rijk en meer bepaald in Toxandrië', in: *Brabants Heem*, IV (1954), p. 3-19

— 'Manorial organization in the Low Countries in the seventh, eight and ninth centuries', in: *The Transactions of The Royal Historical Society*, 4de serie, XXXI (1949), p. 29-59

Geakunde Wûnseradiel, J. J. Spahr van der Hoek red. (Bolsward 1969)

Genderen, B. van den Hoven van, *De Heren van de Kerk. De kanunniken van Oudmunster te Utrecht in de late middeleeuwen* (Zutphen 1997)

— 'Kanunniken, kloosters en kerkgebouwen in laat-middeleeuws Utrecht', in: *Utrecht tussen kerk en staat*, p. 197-225

— *Het Kapittel-Generaal en de Staten van Utrecht van het Nedersticht in de vijftiende eeuw*, Stichtse Historische Reeks, 13 (Zutphen 1987)

— 'Registers en rekeningen: een voorbeeld van middeleeuwse administratie en verschriftelijking', in: *De Kerk en de Nederlanden*, p. 168-188

Geschiedenis van de provincie Utrecht, C. Dekker, Ph. Maarschalkerweerd, J.M. van Winter red., dl. I: tot 1528 (Utrecht 1997)

Geschiedenis van Friesland, J.J. Kalma e.a. red. (Drachten 1968)

Giese, W., 'Zur Bautätigkeit von Bischöfe und äbten des 10. bis 12. Jahrhunderts', in: *Deutsches Archiv*, 38 (1982), p. 388-438

Gosses, I.H., *Handboek tot de staatkundige geschiedenis der Nederlanden*, dl. I: *De middeleeuwen*, R.R. Post bew. (3de druk; 's-Gravenhage 1979)

Gottschalk, M.K.E., 'Historisch-geografische ontwikkelingen in en om Soest', in: *JBOU 1971*, p. 103-132

— *Stormvloeden en rivieroverstromingen in Nederland*, 3 dln. ('s-Gravenhage 1971-1977)

Grauwen, W.M., 'Enkele notities betreffende Tanchelm en de ketterijen in het begin van de 12e eeuw', in: *Analecta Premonstratensia*, LVI (1980), p. 86-92

Grijpink, P.M., e.a., *Register op de parochiën, altaren, vicariën en de bedienaars, zoals die voorkomen in de middeleeuwse rekeningen van den officiaal des aartsdiakens van den UtrechtschenDom*, 7 dln. (Amsterdam-Haarlem 1914-1917)

Groningen 1040. Archeologie en oudste geschiedenis van de stad Groningen, J.W. Boersma e.a. red. (Bedum 1999)

Groot, H.L. de, e.a., 'Mariaplaats 27', in: *ABKGU*, 1989, p. 54-59

Groot, H.L. de, en M. Montforts, 'Korte Nieuwstraat', in: *ABKGU*, 1982 (= *MBOU*, 56 (1983), p. 64-72

Groot, H.L. de, en C.A.M. van Rooijen, 'Papendorpse polder, veldverkenningen', in: *ABKGU*, 1990, p. 134-136

Grosse, R., *Das Bistum Utrecht und seine Bischöfe im 10. und frühen 11. Jahrhundert* (Keulen-Wenen 1987)

Grundmann, H., 'Neue Beiträge zur Geschichte der religiösen Bewegungen im Mittelalter', in: *Ausgewählte Aufsätze*, dl. I, Schriften der MGH., dl. 25,1 (Stuttgart 1976), Teil I: Religiöse Bewegungen, p. 38-92

Gysseling, M., *Toponymisch woordenboek van België, Nederland en Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226)*, 2 dln. (z. pl. [Brussel] 1960)

Habets, J., *De archieven van het kapittel der hoogadellijke rijksabdij Thorn*, 2 dln. (z.pl. 1889-1899)

Halbertsma, H., 'Kerkopgravingen in Friesland (1)', in: *Stichting âlde Fryske Tsjerken, Mededelingen*, 3 (oktober 1971), p. 53-86

— 'Oudheidkundig bodemonderzoek in de Sint-Maartenskerk te Bolsward', in: *Bulletin KNOB*, 9 (1957), p. 217-247

Hallinger, K., *Gorze-Kluny. Studien zu den monastischen Lebensformen und Gegensätzen im Hochmittelalter*, 2 dln. (Rome 1950-1951)

Harenberg, E.J., 'De *homines franci* uit de "Codex Laureshamensis"', in: *Ad Fontes*, p. 39-60

Harten, J.D.H., 'Historisch-geografische achtergronden van het landschap in het gebied van de ruilverkaveling Avezaath-Ophemert', in: *Mededelingen van de Historische Kring West Betuwe*, 8 (1980), nr. 1, p. 3-12, nr. 2, p. 1-10

Haslinghuis, E.J., en C.J.A.C. Peeters, *DeDom van Utrecht*, De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst, II, De provincie Utrecht, 1ste stuk, De gemeente Utrecht, II ('s-Gravenhage 1965)

Hazewinkel, A.C., *Geschiedenis van Rotterdam*, dl. I (herdruk; Zaltbommel 1974)

Heidinga, H.A., *De Veluwe in de vroege middeleeuwen. Aspecten van de nederzettingsarcheologie van Kootwijk en zijn buren* (Amsterdam 1984)

— *Verdwenen dorpen in het Kootwijkerzand*, IPP-publicatie, 189 (z. pl. [Amsterdam] z.j. [1976])

Henderikx, P.A., *De Beneden-delta van Rijn en Maas. Landschap en bewoning van de Romeinse tijd tot ca. 1000* (Amsterdam 1983)

— 'De bevestigingsoorkonde van bisschop Otto III van Utrecht voor de abdij van Middelburg, juni 1247', in: *Ad Fontes*, p. 249-273

— 'De bisschop van Utrecht en het Maas-Merwedegebied in de 11e en 12e eeuw', in: *De Kerk en de Nederlanden*, p. 99-128

— 'Die mittelalterliche Kultivierung der Moore im Rhein-Maas-Delta (10.-13. Jahrhundert)', in: *Siedlungsforschung. Archäologie, Geschichte, Geographie*, 7 (1989), p. 67-87

— 'Onecht of echt? De bevestigingsoorkonde van bisschop Bernold van 25 juni 1050 voor de Sint-Paulusabdij te Utrecht', in: *Feestbundel aangeboden aan prof. dr. D.P. Blok*, p. 122-143

— *Het patronaatsrecht van de abdij van Middelburg in een aantal Zeeuwse kerken* (doctoraalscriptie Universiteit van Amsterdam; Amsterdam 1966)

— 'De ringwalburgen in het mondingsgebied van de Schelde in historisch perspectief', in: *Vroeg-Middeleeuwse ringwalburgen in Zeeland*, R.M. van Heeringen e.a. red. (Goes-Amersfoort 1995), p. 71-112

— 'De stichting van de kapel van Hogelande in 1189', in: *Walacria. Een kroniek van Walcheren*, Stichting Natuur- en Recreatie-informatie, II (z.pl. 1989), p. 7-20

— 'De stichting van de Norbertijner Onze-Lieve-Vrouwe-abdij te Middelburg en het patronaatsrecht van de abdij in een groot aantal parochiekerken in Zeeland', in: *Abdij en stad. Verslagen van de zesde contactdag van de Werkgroep Norbertijnse Geschiedenis in de Nederlanden* (Brussel 1996), p. 33-44

— 'Walcheren van de 6e tot de 12e eeuw. Nederzettingsgeschiedenis in fragmenten. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van gewoon hoogleraar in de middeleeuwse nederzettingsgeschiedenis en plaatsnaamkunde van de Nederlanden aan de Universiteit van Amsterdam op 23 november 1992', in: *Archief. Mededelingen van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* 1993, p. 113-156

— 'De zorg voor de dijken in het baljuwschap Zuid-Holland en in de grensgebieden ten oosten daarvan tot het einde van de dertiende eeuw', in: *Historisch-geografische bijdragen betreffende Laag-Nederland*, p. 407-427

Hilhorst, J.G.M., 'Het bezit van de Sint Paulusabdij te Hees en Soest in 1028 en 1400', in: *Flehite*, 12 (1980), p. 60-70

— 'Turfwinning te Soest in de 15de eeuw', in: *JBOU 1998*, p. 45-68

Hilten, R. van, 'De Heiligenberg', in: *Flehite*, 23 (1993), p. 45-51

Histoire de la France religieuse, J. Le Goff, R. Rémond red., I, Des dieux de la Gaule à la papauté d'Avignon (des origines au XIV siècle), J. Le Goff red. (Parijs 1988)

Historische plattegronden van Nederlandse steden, dl. 3: Utrecht, uitg. M. Donkersloot-de Vrij (Alphen aan den Rijn 1990)

Historisch-geografische bijdragen betreffende Laag-Nederland. Ten afscheid aangeboden aan dr. Elisabeth Gottschalk, D.P. Blok, e.a. red. = *Geografisch tijdschrift*, nieuwe reeks, XI (1977)

Hoek, C., 'De bezittingen rond Rotterdam van de Sint-Paulusabdij', in: *Ons Voorgeslacht. Maandblad van de Zuid-Hollandse Vereniging voor Genealogie*, 22 (1967), p. 29-54

— 'Het huis ten Berghe te Hillegersberg', in: *Ons Voorgeslacht. Maandblad van de Zuid-Hollandse Vereniging voor Genealogie*, 26 (1971), p. 125-143

— 'Het kasteel en de kerk te Hillegersberg', in: *Rotterdams Jaarboekje 1971*, p. 235-244

— 'Oudheidkundig bodemonderzoek rond de Nieuwe Maas', in: *Rotterdam Papers. A contribution to medieval archaeology* (Rotterdam 1968), p. 81-87

Hoeksema, K.J., en W. van de Westeringh, 'Ontstaan en bewoonbaarheid van het landschap rondom Kesteren', in: *Tabula Batavorum*, 11 (1979), nr. 1, p. 63-67; dl. 2, p. 40-47

Hoekstra, T.J., 'De Dom van Adelbold II, bisschop van Utrecht (1010-1026)', in: *Utrecht. Kruispunt van de middeleeuwse kerk* (Utrecht 1988), p. 95-108

— 'The early topography of the city of Utrecht and its cross of churches', in: *Journal of the British Archaeological Association*, CXLI (1988), p. 1-34

[Hoekstra, T.J.], 'Hamburgerstraat 28 (Paulusabdij)', in: *AKGU*, 1974-75 (= *MBOU*, 52 (1979), p. 14-15

[Hoekstra, T.J.], 'Janskerkhof (Janskerk)', in: *AKGU*, 1976-77 (= *MBOU*, 53 (1980), p. 8-11

— 'De vroege topografie van Utrecht', in: M.J. Dolfin e.a., *Utrecht. De huizen binnen de singels*, De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst, De provincie Utrecht, De gemeente Utrecht, III ('s-Gravenhage 1989), p. 1-20

Hof, J., *De abdij van Egmond van de aanvang tot 1573*, Hollandse Studiën, 5 ('s-Gravenhage-Haarlem 1973)

Hovy, J., *Amersfoort in prent* (Zaltbommel 1975)

— 'De heerlijkheid Lokhorst', in: *JBOU 1952*, p. 93-109

Huisman, J.A., 'De plaatsnaam Scherpenzeel', in: *Gezicht op Scherpenzeel, een grensgeval* (z.pl. [Scherpenzeel] 1986), p. 66-73

Huygebaert, N.N., 'Les deux notices de Ludolfe d'Affligem, premier prieur de Saint-André et premier abbé de Saint-Laurent d'Oostbroek', in: *Miscellanea historica in honorem Alberti de Meyer* (Leuven-Brussel 1946), p. 444-456

Immink, P.W.A., *De wording van staat en souvereiniteit in de middeleeuwen. Een rechtshistorische studie in het bijzonder met betrekking tot het Nedersticht*, I, (Utrecht 1942)

Iterson, W. van, 'De bisschoppelijke tafelgoederen in het Nedersticht', in: *JBOU 1966*, p. 27-53

— 'Geschiedenis van het pontveer te Rhenen', in: *JBOU 1953*, p. 58-109

— *De historische ontwikkeling van de rechten op de grond in de provincie Utrecht*, I (2 banden) (Leiden 1932)

— *De stad Rhenen. Resultaten van een rechtshistorisch onderzoek* (Assen 1960)

Jansen, D., 'Utrecht en Paderborn, bisschopssteden in hun vroegste ontwikkeling', in: *JBOU 1939*, p. 59-72

Jansen, H.P.H., 'Holland, Zeeland en het Sticht 1100-1433', in: *AGN*, 2, p. 282-323

Jansen, H.P.H., en L. Milis, 'De Middeleeuwen', in: *De Lage Landen van prehistorie tot 1500*, R.C. van Caenegem en H.P.H. Jansen red. (Amsterdam-Brussel 1978), p. 175-245

Janssen, H.L., 'The castles of the bishop of Utrecht and their function in the political and administrative development of the bishopric', in: *Château Gaillard. Études de Castellologie médiévale*, VII (Actes du colloque international tenu à Bad Muenstereifel (R.F.A.) 30 âout-4 septembre 1976), Centre de recherches archéologiques médiévales, Université de Caen 1977, p. 135-157

Jonge van Ellemeet, B.M. de, 'Uit de geschiedenis van het kapittel van Sint Jan', in: *JBOU 1935*, p. 29-51

Kalveen, C.A. van, 'De Amersfoortse Sint-Joriskerk in de geschreven bronnen tot ca. 1380', in: *Amersfoortse opstellen*, p. 51-77

— 'Jan van Schaffelaar, een middeleeuwse held uit Leusden', in: *Flehite*, 19 (1988), p. 18-19

— 'De nalatenschap van de S. Paulusabdij te Utrecht', in: *Utrechters entre-deux. Stad en Sticht in de eeuw van de Reformatie*, H. ten Boom e.a. red., Vierde verzameling bijdragen van de Vereniging voor Nederlandse Kerkgeschiedenis (Delft 1992), p. 43-66

— 'De patroonheilige van het voormalige kerkje van Oudleusden, en van de Heiligenberg', in: *Flehite*, 20 (1989), p. 2-5

Kapittel van Lebuinus in Deventer. Nalatenschap van een immuniteit in bodem, bebouwing en beschrijving, Het, J.R.M. Magdalijns e.a. red. (Deventer 1996)

Kappelhof, T., 'Utrechts bezit in het hertogdom Brabant: het goed Westerlo-Olen ca. 1007-1620', in: *Mededelingenblad Heemkring Kanton Westerlo*, 4 (1979), p. 101-181

— 'Vught in de Middeleeuwen (900-1300). Het raadsel van de twee kerken', in: J. van den Eijnde red., *Vught vanouds*, Vughtse Historische Reeks, 2, (z.pl. z.j. [Vught 1995])

Kastelen en ridderhofsteden in Utrecht, B. Olde Meierink e.a. red. (Utrecht 1995)

Kemperink, R.M., 'Kanttekening bij Alpertus van Metz', in: *Flehite*, 13 (1981), p. 8-16

— 'De mannen van Weede en Emmeklaar. Enkele terreinverkenningen in de geschiedenis van een middeleeuwse maalschap', in: *Amersfoortse opstellen*, p. 25-50

— 'Nogmaals: de vroegste vermelding van de Malen op het Hoogland', in: *Flehite*, 22 (1992), p. 2-3

— 'Oude bosnamen langs de Eem', in: *Naamkunde*, 2 (1970), p. 208-220

— 'De vroegste vermelding van de Malen op het Hoogland. Iets over de jaarstijl van de Utrechtse Sint Paulusabdij', in: *Flehite*, 15 (1983), p. 6-7

Kerk en de Nederlanden. Archieven, instellingen, samenleving. Aangeboden aan prof. dr. C. Dekker bij zijn afscheid als rijksarchivaris en als hoogleraar in de archiefwetenschap alsmede de paleografie van de 14e tot en met dee 17e eeuw aan de Universiteit van Amsterdam, De, E.S.C. Erkelens-Buttinger e.a. red. (Hilversum 1997)

Ketner, F., 'De oudste oorkonden van het klooster Weerselo', in: *Verslagen en Mededeelingen van de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis*, 64ste stuk, 2e reeks, 40ste stuk (1949), p. 1-16

— 'Utrechtse oorkonden door Butkens vervalst', in: *Stichtse Studiën* (z.pl., z.j. [Utrecht 1974]), p. 1-9

Kipp, A.F.E., 'Hamburgerstraat 38', in: *ABKGU*, 1985 (= *MBOU*, 59 (1986), p. 136-144

— 'Korte Nieuwstraat 6', in: *ABKGU*, 1981 (*MBOU*, 55 (1982), p. 47 [Kipp, 'Korte Nieuwstraat 6', (I)]

— 'Korte Nieuwstraat 6', in: *ABKGU*, 1987 (*MBOU*, 61 (1988), p. 177-180 [Kipp, 'Korte Nieuwstraat 6', (II)]

— 'Korte Nieuwstraat 10', in: *ABKGU*, 1989, p. 41-45

Klootwijk, D.R., 'De Zeisteroever in de Middeleeuwen', in: *Tussen Rijn en Lek*, 6 (1972), afl. 2, p. 3-17; afl. 3, p. 1-14

Knippenberg, W.H.Th., 'De twee oudste kerken van Vught, provincie Noord-Brabant', in: *Berichten ROB*, 14 (1964), p. 150-159

Koch, A.C.F., 'Opmerkingen over middeleeuws Walcheren vóór de 13e eeuw', in: *Tussen Vlaanderen en Saksen. Uit de verspreide geschiedkundige geschriften van A.C.F. Koch (1923-1990)* (Hilversum 1992), p. 47-58

Kok, H.J., 'Inventaris van de kerkpatrocinia in het Zeeuwse deel van het middeleeuwse bisdom Utrecht', in: *Archief. Mededelingen van het koninklijk Zeeuwsch genootschap der Wetenschappen 1972-1973*, p. 151-233

— 'De patrocinia van de H.H. Servatius, Gertrudis en Lambertus in het middeleeuwse bisdom Utrecht', in: *Archief voor de geschiedenis van de Katholieke Kerk in Nederland*, 6 (1964), p. 291-330

— *Proeve van een onderzoek van de patrocinia in het middeleeuwse bisdom Utrecht* (Assen 1958)

Kort, J.C., *Het archief van de graven van Holland 889-1581*, Inventarisreeks van de Rijksarchieven in Holland, 23 ('s-Gravenhage 1981), 3 dln.

— *Het archief van de heren van Voorne, burggraven van Zeeland, 1272-1371* ('s-Gravenhage 1972)

Kossmann-Putto, J.A., 'Bestuur en rechtspraak tussen Eems en Schelde circa 1100-1400', in: *AGN*, 3, p. 12-59

Krauwer, M., 'Archeologie in Amersfoort. Onderzoeksbeleid en resultaten', in: M. Krauwer en F. Snieder red., *Nering en vermaak. De opgraving van een veertiende-eeuwse markt in Amersfoort* (Utrecht 1994), p. 13-26

— 'Waterlopen, oude wegen en nieuwe ontginningen. Het ontstaan en de vroegste ontwikkeling van een nederzetting aan de Eem', in: *Amersfoortse opstellen*, p. 11-24

Krauwer M., en F. Snieder, 'Opgravingen in Amersfoort in 1986 en 1987', in: *Flehite*, 21 (1991), p. 2-14

Kroes, J., *Onvolledige opstrek op de Nederlandse zandgronden* (Amsterdam-Utrecht 1991)

Kruyff, C.A. de, 'De grenzen van de abdij van Sint-Paulus binnen Utrecht', in: *Utrechts Jaarboekje 1900-1901*, p. 305-309

— 'De abdij van Sint-Paulus te Utrecht', in: *Utrechts Jaarboekje 1902*, p. 280-291

— 'Nog eenige aanteekeningen over de abdij van Sint-Paulus te Utrecht',in: *Utrechts Jaarboekje 1903*, p. 73-78

Künzel, R.E. e.a., *Lexicon van nederlandse toponiemen tot 1200* (Amsterdam 1988)

Kuile, G.J. ter, 'Overijsselsche Oorkonden-Studiën', in: *Verslagen en Mededeelingen van de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsche Regt en Geschiedennis*, 48ste stuk, 2e reeks, 24ste stuk (1931), p. 92-102

Kuile, E.H. ter, 'De kerken van bisschop Bernold', in: *Bulletin KNOB*, 112 (1959), p. 145-164

Kuyper, J., *Gemeente atlas van de provincie Utrecht* (Leeuwarden, z.j.; herdruk Groningen 1986)

Kuys, J.A.E., 'De landsheerlijkheid van Gelre en Zutphen', in: *AGN*, 2, p. 324-345

De Lage Landen van prehistorie tot 1500, R.C. van Caenegem en H.P.H. Jansen red. (Amsterdam-Brussel 1978)

Langen, G.J. de, *Middeleeeuws Friesland. De economische ontwikkeling van het gewest Oostergo in de Vroege en Volle Middeleeuwen* (Groningen 1992)

— 'De ouderdom van Oldeboorn', in: *Terpen en wierden in het Fries-Gronings kustgebied*, Mette Bierma e.a. red. (Groningen 1988), p. 142-176

Lawrence, C.H., *Medieval Monasticism. Forms of religious life in Western Europe in the Middle Ages* (tweede druk; London-New York 1989)

Leeuwenberg, H.L.Ph., 'De kapel van Koelhorst op het Hoogland (ca. 1350-1843)', in: *JBOU 1981*, p. 141-164

Le Goff, J., *De cultuur van middeleeeuws Europa* (Amsterdam 1987) (vertaling van *La civilisation de l'Occident médiéval*, 1984)
Lengkeek, J., 'Sporen van oude bewoning in Hillegersberg', in: *Rotterdams Jaarboekje 1960*, p. 100-107
Lenselink, W.H., 'De heren van der Merwede, 1243-1403', in: *Hollandse studiën*, 3 (1972), p. 7-66
Leupen, P.H.D., *Philip of Leyden: A Fourteenth Century Jurist. A study of his life and treatise "De Cura reipublicae et sorte principantis"*, Rechtshistorische Studies 7 (Den Haag-Zwolle 1981)
— 'Sint Salvator en Sint Maarten, Willibrord en Bonifatius', in: *Willibrord, zijn wereld en zijn werk*, p. 317-327
Leyser, H., *Hermits and the New Monasticism. A study of Religious Communities in Western Europe, 1000-1150* (Londen 1984)
Lieftinck, G.I., 'De herkomst van bisschop Bernold van Utrecht (1027-1054)', in: *JBOU 1949*, p. 23-40
Linden, A. van, 'Der Schlüssel zu den Fälschungen in: Butkens' Annales de la maison de Lynden', in: *De Navorscher*, 1900, p. 317-405
Linden, H. van der, *De Cope. Bijdrage tot de rechtsgeschiedenis van de openlegging der Hollands-Utrechtse laagvlakte* (Assen 1956)
— 'Het platteland in het Noordwesten met nadruk op de occupatie circa 1000-1300', in: *AGN*, 2, p. 48-82
Linssen, C.A.A., *Historische opstellen over Lotharingen en Maastricht in de middeleeuwen* (Assen-Maastricht 1985)
— 'Lotharingen 880-1106', in: *AGN*, 1, p. 305-353
Maarschalkerweerd, P.C.B., 'De domaniale tol op de Lek te Rhenen/Wijk bij Duurstede', in: *JBOU 1982*, p. 7-17
Maarschalkerweerd-Dechamps, S., en Ph. Maarschalkerweerd, 'Het obituarium van Monster: analyse van een bron', in: *De Kerk en de Nederlanden*, p. 189-200
Maren, J.W. van, 'Scherpenzeels ontstaan', in: *Gezicht op Scherpenzeel, een grensgeval* (z.pl. [Scherpenzeel] 1986), p. 34-46
Maris, A.J., 'Aantekening betreffende de kerk en den hof der Utrechtse Sint-Paulusabdij te Rhenen', in: *BMVG*, 53 (1953), p. 62-80
— *Eemnes. Rechtsgeschiedkundige ontwikkeling van gemeente en waterschap* (Utrecht 1947)
— *De leen- keurmedige en tijnsgoederen van de Sint-Salvatorabdij te Prüm in Gelderland (leenkamer van Klarenbeek)* (Arnhem 1934)
— 'Over de Sint-Werenfriedskerk te Elst en de daarmee verbonden stichtingen', in: *BMVG*, 54 (1954), p. 57-142
— *Repertorium op de Stichtse leenprotocollen uit het landsheerlijk tijdvak*. I. De Nederstichtse leenacten (1394-1581) ('s-Gravenhage 1956)
— 'De twee middeleeuwse kerspelkerken in de heerlijkheid Ophemert', in: *BMVG*, 65 (1971), p. 11-18
— 'Het Wijkse of Rijswijkse veer over de Lek', in: *JBOU 1963*, p. 27-48
Mars, K.H.M., *Vorm en genese van dorpen in het Gooi en op de Utrechtse Heuvelrug*, 2 dln. (niet-gepubliceerde doctoraalscriptie Geografisch Instituut Rijksuniversiteit Utrecht 1980)
Martens van Sevenhoven, A.H., *Archief van het Kapittel van Sint-Maria op het hof te 's-Gravenhage* ('s-Gravenhage 1914)
Matthaeus, A., *Rerum Amorfortiarum scriptores duo inediti* ... (Leiden 1693)
Meijer, A.K. de, 'Frisia Catholica', in: *Geschiedenis van Friesland*, J.J. Kalma e.a. red. (Drachten 1968), p. 229-256

Meilink, P.A., *Het archief van de abdij van Egmond*, 3 dln. ('s-Gravenhage 1951)
Mekking, A.J.J., 'Het kerkenkruis voor de rechter', in: *MBOU*, 62 (1989), p. 52-56
— 'Een kruis van kerken rond Koenraads hart. Een bijdrage tot de kennis van de functie en de symbolische betekenis van het Utrechtse kerkenkruis alsmede van die te Bamberg en te Paderborn', in: *Utrecht. Kruispunt van de Middeleeuwse kerk*, p. 21-53
— 'De zogenoemde Bernoldkerken in het Sticht Utrecht: herkomst en betekenis van hun architectuur', in: *Utrecht tussen kerk en staat*, p. 103-151
Mekking, A.J.J., en J.M. van Winter, 'Utrecht 1988, kruisvuur onder mediëvisten', in: *Millennium. Tijdschrift voor Middeleeuwse studies*, 4 (1990), p. 61-63
Michels, J., en A. van Pinxteren, 'Utrecht 1988: de kerk in het midden gelaten', in: *Millennium. Tijdschrift voor Middeleeuwse studies*, 2 (1988), p. 150-157
Milis, L., 'De Kerk tussen de Gregoriaanse hervorming en Avignon', in: *AGN*, 3, p. 166-211
— 'Kerstening en kerkelijke instellingen tot circa 1070', in: *AGN*, 1, p. 266-285
Miraeus, A., *Origines coenobium Benedictinorum in Belgio* (Antwerpen 1606)
Mittellateinisches Wörterbuch bis zum ausgehenden 13. Jahrhundert, München 1967 [1959] - [...]
Modderman, P.J.R., 'Het oudheidkundig bodemonderzoek van de oude woongronden in de Bommelerwaard beneden de Meidijk', in: *Bulletin KNOB*, 6e serie, II, (1949), p. 191-222
Mol, J.A., *De Friese huizen van de Duitse Orde. Nes, Steenkerk een Schoten en hun plaats in het middeleeuwse Friese kloosterlandschap* (Leeuwarden 1991)
— *Grootgrondbezit van Friese kloosters in de middeleeuwen* (niet-uitgegeven doctoraalscriptie Vrije Universiteit Amsterdam 1979)
— 'Kloosters op het Friese platteland', in: *Verborgen verleden belicht*, p. 38-39
— 'Menno Simons als pastoor', in: *Doopsgezinde Bijdragen*, nieuwe reeks, 22 (1996), p. 21-33
Mol, J.A., en P.N. Noomen, 'De stichting van de Augustijner Koorherenabdij Ludingakerke en haar relatie met Rolduc', in: *Vroomheid tussen Vlie en Lauwers. Aspecten van de Friese kerkgeschiedenis*, S. Zijlstra e.a. red., Achtste verzameling bijdragen van de Vereniging voor Nederlandse Kerkgeschiedenis (Delft 1996), p. 11-46
Mol, J.A., en K. van Vliet, 'De oudste oorkonden van het Sint-Odulfusklooster van Staveren', in: *Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis 1998*, p. 73-134
Monna, A.D.A., 'Ansfried en de stichting van Thorn', in: *Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Limbourg*, 118 (1982), p.59-85
— *Zwerftocht met middeleeuwse heiligen*, (Amsterdam 1988)
Monté Verloren, J.Ph., *Hoofdlijnen uit de ontwikkeling der rechterlijke organisatie in de Noordelijke Nederlanden tot de Bataafse omwenteling*, (6e druk bew. J.E. Spruit; Deventer 1982)
Morris, C., *The Papal Monarchy. The Western Church from 1050 to 1250*, Oxford History of the Christian Church (Oxford 1989)
Müller, H., *Heribert, Kanzler Ottos III. und Erzbischof von Köln*, Veröffentlichungen des kölnischen Geschichtsvereins, 33 (Köln 1977)
Muller Fzn., S., *Regesten van het archief der bisschoppen van Utrecht, 722-1528*, 3 dln. (Utrecht 1917-1919)
— *Regesten van het archief der stad Utrecht* (Utrecht 1896)
— *Regestenlijst van het archief der Staten van Utrecht, 1323-1528* ('s-Gravenhage 1920)
— *Regesten van het kapittel van Sint Pieter* ('s-Gravenhage 1891)
— *Oude huizen te Utrecht* ('s-Gravenhage 1902; tweede druk: Utrecht 1911)

— *Over claustraliteit. Bijdrage tot de geschiedenis van de grondeigendom in de middeleeuwsche steden*, Verhandelingen van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen, Afdeeling Letterkunde, 19 (Amsterdam 1890)
— 'De Sint-Salvatorkerk te Utrecht. Eene Merovingische kathedraal', in: *AAU*, 25 (1898), p. 21-73 (dit artikel verscheen eerder in het Duits in: *Westdeutsche Zeitschrift für Geschichte und Kunst* (Trier 1897), p. 256-292
— 'Twee Stichtsche leenrechten', in: *VMOVR*, dl. I (1880-1885), p. 227-254
— 'Het zoogenaamde leenrecht der Sint-Paulusabdij te Utrecht', in: *VMOVR*, dl. I (1880-1885), p. 57-79
Niermeyer, J.F., 'Over het staatsgezag in Midden-Friesland, voornamelijk in de twaalfde eeuw. Een diplomatisch onderzoek', in: *Bijdragen voor Vaderlandse geschiedenis en Oudheidkunde*, 7de reeks, VIII (1937), p. 1-33
Niermeyer, J.F., en C. van de Kieft, *Mediae Latinitatis Lexicon Minus* (Leiden 1976) *[MLLM]*
Nip, R.I.A., 'De giftbrief van 1040', in: *Groningen 1040*, p. 67-92
Nolet, W., P.C. Boeren, *Kerkelijke instellingen in de middeleeuwen* (Amsterdam 1951)
Noomen, P.N., 'Koningsgoed in Groningen. Het domaniale verleden van de stad', in: *Groningen 1040*, p. 97-144
— 'Sint-Magnus van Hollum en Celdui van Esens. Bijdrage tot de chronologie van de Magnustraditie', in: *De Vrije Fries*, LXIX (1989), p. 7-32
— 'De middeleeuwse namen op -hove en -hafe in Noord-Nederland en Noordwest-Duitsland', in: *Fryske Nammen*, 8, N.R. Arhammar e.a. red. (Leeuwarden 1989), p. 23 e.v.
Oediger, F.W., 'Adelas Kampf um Elten', in: *AHVNrh*, nr. 155-156 (1954), p. 67-86 [Artikel herdrukt in: F.W. Oediger, *Vom Leben am Niederrhein* (Düsseldorf 1973), p. 217-236]
— 'Die Gründung der Abtei und der Stadt Siegburg', in: F.W. Oediger, *Vom Leben am Niederrhein* (Düsseldorf 1973), p. 84-94
— 'Mönche und Pfarrseelsorge im Erzbistum Köln im 11. und 12. Jahrhundert', in: F.W. Oediger, *Vom Leben am Niederrhein* (Düsseldorf 1973), p. 107-116
— 'Monasterium beati Victoris Christi martyris. Zur Frühgeschichte des Xantener Stiftskapitels (vor 1300)', in: F.W. Oediger, *Vom Leben am Niederrhein* (Düsseldorf 1973), p. 117-185
Palmboom, E.N., *Het kapittel van Sint Jan te Utrecht. Een onderzoek naar verwerving, beheer en administratie van het oudste goederenbezit (elfde-veertiende eeuw)* (voorlopige uitgave; Amsterdam 1992)
— *Het kapittel van Sint Jan te Utrecht. Een onderzoek naar verwerving, beheer en administratie van het oudste goederenbezit* (elfde-veertiende eeuw), Amsterdamse Historische Reeks, grote serie, 20 (Hilversum 1995)
— 'Mensa episcopalis en mensa capituli. Enkele opmerkingen over het ontstaan van aparte vermogens voor bisschop en kanunniken van de Utrechtse domkerk in de tiende en elfde eeuw', in: *Ad Fontes*, p. 69-82
Peeters, C.J.A.C., 'De oudste bisschopskerken van Utrecht', in: *Opstellen aangeboden aan Prof. dr. F.G.L. van der Meer ter gelegenheid van zijn zestigste verjaardag op 16 nov. 1964* (Amsterdam-Brussel 1966), p. 73-126
Perks, W.A.G., 'Hoe uit een Frankische villa een 20e eeuws landgoed ontstond. Leusden: den Treek en de Boom', in: *Provinciale Almanak voor Utrecht*, 37 (1965), Mengelwerk, p. 1-74
Pijnacker Hordijk, C., *Lijsten der Utrechtsche prelaten voor 1300* (Groningen 1911)

Pöschl, A., *Bischofsgut und mensa episcopalis. Ein Beitrag zur Geschichte des kirchlichen Vermögensrecht*, 3 dln. (Bonn 1908-1912)
Post, R.R., *Eigenkerken en bisschoppelijk gezag in het diocees Utrecht tot de XIIe eeuw*, Bijdragen van het Instituut voor Middeleeuwse Geschiedenis, XIII (Utrecht 1928)
— *Geschiedenis der Utrechtsche bisschopsverkiezingen tot 1535*, Bijdragen van het Instituut voor Middeleeuwse Geschiedenis der Rijksuniversiteit te Utrecht, XIX (Utrecht 1933)
— 'De Heilige Bernulfus', in: *Het Gildeboek*, 13 (1930), p. 89-102
— *Kerkgeschiedenis van Nederland in de middeleeuwen*, 2 dln. (Utrecht-Antwerpen 1957)
Potthast, A., *Wegweiser durch die Geschichtswerke des Europäischen Mittelalters bis 1500*, 2 dln. (Berlijn 1896)
Raven, M., 'Fornheze, Hees en de Nonnengroep', in: *MBOU*, 30 (1957), p. 9-10
— 'Iets over de ontginningsgeschiedenis van Oostveen, Riddervenen, Nonnenland en Vuursche', in: *MBOU*, 28 (1955), p. 47-51
— 'Soeststapel, een oud grenspunt', in: *MBOU*, 26 (1953), p. 92-93, p. 110
Renes, J., 'Excursion to the eastern side of the Utrecht hills and the western part of the Guelders valley', in: J.A.J. Vervloet, e.a., *Wageningen Studies in Historical Geography, 1, DLO Winand Staring Centre*, Report 66 (Wageningen 1992), p. 81-99
Rentenaar, R., *Vernoemingsnamen* (Amsterdam 1984)
Rij, H. van, 'De Tielse koster, broeder Immo en Alpertus van Metz', in: *Ad Fontes*, p. 83-94
Ritter, F., 'Der heilige Hatebrand und die klöster Meerhusen und Thedingen. Die Benediktiner in Ost Friesland', in: *Jahrbücher der Gesellschaft für bildende Kunst und Vaterländische Altertümer zu Emden*, 20 (1920), p. 145-173
Rogier, J.A.A., 'Middeleeuwsch Bleiswijk', in: *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom Haarlem*, 44 (1926), p. 193-210
Rogier, L.J., 'De zogenaamde patrona secundaria van de parochie Hillegersberg', in: L.J. Rogier, *Beschouwing en onderzoek* (Utrecht-Antwerpen 1954), p. 13-65
Rutgers, C.A., *Jan van Arkel, Bisschop van Utrecht*, Bijdragen van het Instituut voor Middeleeuwse Geschiedenis der Rijksuniversiteit te Utrecht, XXXIV (Groningen 1970)
Rutte, R., 'Nieuwe steden in de Stichten. Over de stedenbouw van Vollenhove, Hardenberg en Bunschoten', in: *Madoc. Tijdschrift over de Middeleeuwen*, 12 (1998), p. 14-24
Schieffer, R., 'Domkapitel und Reichskirche', in: *Bernward von Hildesheim und das Zeitalter der Ottonen*, dl. I, p. 269-273
— *Die Entstehung von Domkapiteln in Deutschland*, Bonner Historische Forschungen, 43 (Bonn 1976)
Schilfgaarde, A.P. van, *Register op de leenen van het Huis Bergh* (Arnhem 1929)
Schoor, A. van der, *Het ontstaan van de middeleeuwse stad Rotterdam. Nederzettingsgeschiedenis het Maas-Merwede-gebied van ca. 400-1400* (Alphen aan den Rijn 1992)
Schroeder, J., 'Willibrord. Erzbischof von Utrecht oder Abt von Echternach? Das Leben und Wirken des angelsächsischen Missionars aus der Sicht der Frühmittelalterlichen Hagiographie', in: *Willibrord, zijn wereld en zijn werk*, p. 348-357
Schuur, J.R.G., 'De grondslag van de sinds de 12de eeuw door de Hollandse graven op Friesland gemaakte aanspraken', in: *It Beaken*, 43 (1981), p. 165-174
Schwärzwälder, H., *Die Entstehung und Anfänge der Stadt Bremen* (Bremen 1955)
Semmler, J., 'Mönche und Kanoniker im Frankenreiche Pippins III. und Karl des Grossen', in: *Untersuchungen zu Kloster und Stift* (Göttingen 1980), p. 78-111
— *Die Klosterreform von Siegburg. Ihre Ausbreitung und ihre Reformprogram im 11. und 12. Jahrhundert*, Rheinisches Archiv, 53 (Bonn 1959)

Series episcoporum ecclesiae catholicae occidentalis ab initio usque ad annum MCXCVIII. Series V: Germania, I: Archiepiscopatus Coloniensis, coadiuvantibus H. Kluger et E. Pack curaverunt S. Weinfurter et O. Engels (Stuttgart 1982)

Slicher van Bath, B.H., *De agrarische geschiedenis van West-Europa, 500-1850* (Utrecht-Antwerpen 1960; vierde druk: 1977)

— *Het archief van de Kelnarij van Putten* ('s-Gravenhage 1952)

— 'Hoven op de Veluwe', in: *Bijdragen tot de agrarische geschiedenis* (Utrecht-Antwerpen 1978), p. 268-303; eerder verschenen in: *Ceres en Clio, zeven variaties op het thema landbouwgeschiedenis, agronomisch-historische bijdragen*, VI (1964), p. 167-204; geciteerd naar de tweede uitgave

— 'Middeleeuwse welvaart', in: *Geschiedenis van Friesland*, p. 201-228

— 'Studien betreffende de agrarische geschiedenis van de Veluwe in de middeleeuwen', in: *Bijdragen tot de agrarische geschiedenis* (Utrecht-Antwerpen 1978), p. 195-267; eerder verschenen in: *AAG Bijdragen*, 11 (1964), p. 13-78; geciteerd naar de tweede uitgave

Sloet, L.A.J.W., 'De bezittingen van het Benedictijner klooster van Sint-Petrus en Paulus te Paderborn, geheeten Abdinkhof, in Gelderland, hoofdzakelijk in Putten', in: *Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, afd. Letterkunde*, 3de reeks, 6 (1889), p. 206-264

Smet, J.M. de, 'De monnik Tanchelm en de Utrechtse bisschopszetel in 1112-1114', in: *Scrinium Lovaniense. Historische opstellen voor E. Cauwenbergh* (Leuven 1961), p. 207-234

Spaen, W.A. van, *Oordeelkundige inleiding tot de historie van Gelderland*, 4 dln. (Utrecht 1801-1805)

Staverman, R., en Th. Staverman, *Hungrige und dorstige schapen der Coyen Christi. Geschiedenis van de parochie Varik* (Varik 1979)

Steensma, R., 'Geastlik libben in Wûnseradiel', in: *Geakunde Wûnseradiel*, p. 126-225

Stöver, J., *De Salvator- of Oudmunsterkerk te Utrecht. Stichtingsmonument van het bisdom Utrecht*, Clavis Kunsthistorische Monografieën, XVI (Utrecht 1997)

Stooker, W., 'De Paulusabdij', in: *MBOU*, 22 (1949), p. 89-90 (= *ABKGU*, 1926-1972, p. 94-96)

— 'De Sint Paulusabdij te Utrecht', in: *MBOU*, 27 (1954), p. 68-70 (= *ABKGU*, 1926-1972, p. 96)

— 'De Sint Paulusabdij te Utrecht II', in: *MBOU*, 28 (1955), p. 65-70 (= *ABKGU*, 1926-1972, p. 96-99)

Tegenwoordige staat der Verenigde Nederlanden, XII (Amsterdam 1772)

Tellenbach, G., 'Das Reformmönchtum und die Laien im elften und zwölften Jahrhunderts', in: *Cluny. Beiträge zu Gestalt und Wirkung der cluniazensischen Reform*, H. Richter red., Wege der Forschung, 241 (Darmstadt 1975), p. 371-400; herdruk in: G. Tellenbach, *Ausgewählte Abhandlungen und Aufsätze*, 4 dln. (Stuttgart 1988), III, p. 1067-1096; geciteerd naar de eerste druk

Temminck Groll, C.L., 'De vroeg-romaanse kerken van Utrecht', in: *Bulletin KNOB*, 112 (1959), p. 35-48

— ['Sint-Paulusabdij'], in: *MBOU*, 35 (1962), p. 15 (= *ABKGU*, 1926-1972, p. 99-101)

Tenhaeff, N.B., 'De oudste oorkonden der Sint Paulusabdij te Utrecht', in: dezelfde, *Diplomatische studiën over Utrechtsche oorkonden der Xe tot XIIe eeuw* (Utrecht 1913), p. 213-248

Tent, W.J. van, 'Leusden', in: *Archeologische kroniek van de provincie Utrecht over de jaren 1980-1984* (Utrecht 1988), p. 19-33

— 'De opgravingen bij Oud-Leusden', in: *Flehite*, 17 (1985), p. 10-17

Terpstra, J.L.A., J.W. Wijndelts, 'Bijdragen tot de geschiedenis der heren en der heerlijkheid van Scherpenzeel', in: *BMVG*, 14 (1911), p. 261-286

Ter recognitie. Opstellen aangeboden aan prof. mr. H. van der Linden bij zijn afscheid als hoogleraar in de Nederlandse rechtsgeschiedenis aan de Vrije Universiteit, C. Streefkerk en S. Faber red. (Hilversum 1987)

Teunis, H.B., 'De ketterij van Tanchelm. Een misverstand tussen twee werelden', in: *Utrecht tussen kerk en staat*, p. 153-167

Theuws, F. en A.J.A. Bijsterveld, 'Der Maas-Demer-Schelde-Raum in ottonischer und salischer Kaiserzeit', in: *Siedlungen und Landesausbau zur Salierzeit. I. In den nördlichen Landschaften des Reichs*, H.W. Böhme red. (Sigmaringen 1991), p. 109-146

Tijdschrift voor geschiedenis, oudheidkunde en statistiek van Utrecht, 4 (1838)

Tuuk, L.A. van der, 'De theorieën over de rivierlopen in de stad Utrecht', in: *MBOU*, 69 (1996), p. 36-44

— 'De natuurlijke ondergrond van de stad Utrecht', in: *Historisch-geografisch Tijdschrift*, 14 (1996), p. 11-23

Utrecht en zijn middeleeuwse kerken, uitgave van het Rijksmuseum Het Catharijneconvent te Utrecht (Utrecht 1981)

Utrecht. Kruispunt van de Middeleeuwse kerk, Clavis Kunsthistorische Monografieën, VII (Utrecht 1988)

Utrecht tussen kerk en staat, R.E.V. Stuip en C. Vellekoop red., *Utrechtse Bijdragen tot de Mediëvistiek*, 10 (Utrecht 1991)

Veen, J.S. van, 'Verklaring aangaande het veer tussen Rhenen en de Marsch', in: *BMVG*, 32 (1929), p. 259-260

De Veluwe, Archeologische verkenning van de bewoningsgeschiedenis tot 1200. Project middeleeuwse archeologie en middeleeuwse geschiedenis, 1975-1976, C.M. Blommesteyn, e.a. red., Universiteit van Amsterdam, A.E. van Giffen Instituut voor Prae-en Protohistorie, working paper 4/ Historisch Seminarium, werkschrift 14 (Amsterdam 1977)

Vening Meinesz, F.A., 'De Heilige Berg', in: *Flehite*, 1 (1965), p. 38-48

Verborgen verleden belicht. Introductie tot het historische en archeologische archief van Friesland, G.J. de Langen e.a. red. (Leeuwarden 1996)

Verhulst, A., 'Das Besitzverzeichnis der Genter Sankt-Bavo-Abtei von ca. 800 (Clm 6333); ein Beitrag zur Geschichte und Kritik der karolingischen Urbarialaufzeichnungen', in: *Frühmittelalterliche Studien*, V (1971), p. 193-234

Verhulst, A., en R. De Bock-Doehaerd, 'Handel en nijverheid', in: *AGN*, 1, p. 183-215

Vervloet, J.A.J., 'Landschapsontwikkeling en bewoningsgeschiedenis van Scherpenzeel en omgeving', in: *Gezicht op Scherpenzeel, een grensgeval* (z.pl. [Scherpenzeel] 1986), p. 8-23

Verwijs, E, *De oorlogen van hertog Albrecht van Beieren met de Friezen in de laatste jaren der XIVe eeuw*, WHG, nieuwe serie, 8 (Utrecht 1869)

Vlierden, M. van, *Utrecht. Een hemel op aarde*, Clavis Kunsthistorische Monografieën, VI (Zutphen 1988)

Vliet, K. van, 'Utrecht, Muiden en omgeving. Oude privileges opnieuw bezien', in: *JBOU 1995*, p. 5-52

— 'Van missiebasis tot stadskapittel', in: *Het kapittel van Lebuinus in Deventer*, p. 12-30

Vries, O., *Het Heilige Roomse Rijk en de Friese Vrijheid* (Leeuwarden 1986)

Vroeg-Middeleeuwse ringburchten in Zeeland, R.M. van Heeringen e.a. red. (Goes-Amersfoort 1995)

Waesberghe, J.F.A.M. van, *De Akense regels voor canonici en canonicae uit 816. Een antwoord aan Hildebrand-Gregorius VII en zijn geestverwanten* (Assen 1967)

Wartena, E., 'Ontginningen en "Wüstungen" op de Veluwe in de veertiende eeuw', in: *BMVG*, 68 (1974/1975), p. 1-50

Weiler, A.G., *Willibrords missie. Christendom en cultuur in de zevende en achtste eeuw* (Hilversum 1989)

Wijnaendts van Resandt, W. en J.S. van Veen, *Register op de leenen der Bannerheerlijkheid Baer en der heerlijkheid Lathum* (Arnhem 1926)

Willibrord, zijn wereld en zijn werk. Voordrachten gehouden tijdens het Willibrordcongres Nijmegen, 28-30 september 1989, P. Bange en A.G. Weiler red. (Nijmegen 1990)

Winter, J.M. van, 'Ansfried en Dirk, twee namen uit de Nederlandse geschiedenis van de 10e en 11e eeuw', in: *Naamkunde*, 13 (1981), p. 39-74

— 'Bisschop Balderic en de rijkskerk', in: *Geschiedenis van de provincie Utrecht*, I, p. 103-114

— 'Bisschop Bernold, afkomst en persoonlijkheid', in: *Utrecht. Kruispunt van de Middeleeuwse kerk*, p. 13-20

— 'Die Hamaländer Grafen als Angehörige der Reichsaristokratie im 10. Jahrhundert', in: *Rheinische Vierteljahrsblätter*, 44 (1980), p. 16-46

— 'De heren van Sint-Catharijne te Utrecht', in: *Bewogen en bewegen. De historicus in het spanningsveld tussen economie en cultuur. Liber amicorum aangeboden aan prof. dr. H.F.J.M. van den Eerenbeemt ter gelegenheid van zijn 25-jarig professoraat aan de Katholieke Hogeschool te Tilburg, 1961-1986*, W. Frijhoff en M. Hiemstra red. (Tilburg 1986), p. 349-364

— 'De Johanniters in Nederland en hun archieven', in: *De Kerk en de Nederlanden*, p. 142-151

— 'Het opdringen van de graaf van Holland', in: *Geschiedenis van de provincie Utrecht*, I, p. 181-187

— 'De opkomst van ministerialiteit en ridderschap', in: *Geschiedenis van de provincie Utrecht*, I, p. 169-180

Wirtz, A., 'Die Geschichte des Hamalandes', in: *AHVNrh*, 173 (1971), p. 7-84

Wisplinghoff, E., 'Beiträge zur Geschichte Emmerichs, Eltens und der Herren von Zutphen im 11. Jahrhundert', in: *Rheinische Vierteljahrsblätter*, 50 (1986), p. 59-79

Wollasch, J., *Mönchtum des Mittelalters zwischen Kirche und Welt*, Münstersche Mittelalter Schriften, 7 (München 1973)

Wolleswinkel, J., 'Het ontstaan van het gerecht Renswoude en Emminkhuizen', in: *JBOU 1976*, p. 182-203

Wood, I. *The Merovingian Kingdoms 450-751* (Londen-New York 1994)